

Qismat Yunusoglu
Bakı Dövlət Universitetinin
müəllimi

(XIV məqalə)

Müqəddəs Babadağ zirvəsinin (3236 m) cənub-şərq yamaclarından başlayan Pirsaaat çayı (uzunluğu 199 km) morqenetik xüsusiyyətlərindən tutmuş, hidrotoponim kimi mənşəyi və hövzəsindəki dini-irfani məkanların zənginliyinə görə xüsusilə fərqlənir, ilk növbədə mənbəyi də ilahi Eşq (İbadət) ocağıdır, mənsəbi də (Xəzər dənizi sahilı Xıdırlı çölləri), adı da ruh sahibi Pir Seyyidə tapınıb.

Bütöv Azərbaycanın hüdüdlərində (Dərbənd-Ərdəbil şəhərləri, Borçalı-Urmiya məhəlləri, İlandağ-Babadağ... arası) yayılan Türk-İslam mədəniyyətinin tarixi-maddi abidələri həm də dini-irfani ocaqların, sakral dünyagörüşünün təkamül məkanları kimi xalqımızın mənəvi-irfani zənginliyinə vəsile olmuşlar. Təbii ki, bu müqəddəs ibadətqahların qorunması, ilahi ruhunun elmi-nəzəri təhlili və gələcək nəsillərə çatdırılması bu baxımdan daha vacibdir.

Göstərilən sərhədlər daxilində Türk-Müsləman dünyasının sakral maddi-mənəvi xəzinəsinə aid ocaqlar tarixi Şirvan-Qobustan mahalında da əz deyil, adı çəkilən Həzrət-Babadağ ibadətqəhliyinin təmsilində.

Babadağ - oro-teotoponimna Türkiyə Cumhuriyyətinin cənub-qərbində Aralıq dənizi sahillərində, Muğla vilayətinin Fəlhiyyə nahiyəsində də rast gəlinir (hündürlüyü 1969 m).

Adında da irfanlıq-ruhsallıq yaşadan Babadağdan Xəzər dənizində uzanan hövzənin özü də müqəddəs ibadətqahlar, irfan ocaqları, əski ruh məkanları, məbəd yurta... qiymətli sakral mənbələrdir ki, Qurbangah kəndindən siriş-səhri Xıdırli kəndinə qədər (...Pir Seyid ocağı, Acıdere obası-İbadətgahı, Əhmədli-Şamli yatağı, Pir Xanəgah məbədgahı, Sofu Həmid uyurduğu...) paylanmışdır.

Qeyd edilən, sıralanan sakral-maddi ocaqlar sırasında Pirsaaat çayının sol sahillərini tutan, Yekəxan-Poladlı-Kolani kəndləri yaxınlığında yerləşən Əhmədli-Şamli məkanı tarixiliyi və mənəvi zənginliyi baxımından xüsusilə seçiləndir.

Şimali Qalqazlı Noqay çöllərindən, Xəzərsahili ərəzlərdən oğuz-türkdilli Kumik-Noqay elati-

nin 300-400 il əvvəl böyük köçü zamanı Şirvan-Qobustan bölgəsinin Pirsaaat çayı hövzəsində məskunlaşanlar Əhmədli kəndinin, Ərəbistan yarımadasının tərəkmə Türkman-Şamli tayfalarının Muxtar-Şamli kəndinin yurd-oba ocağını yaratmışlar.

Pirsaaat çayının sol sahilində olan Yekəxana kəndindən 3 km cənub-şərqə tərəf salınan Əhmədli kəndinin ətrafında Sufi-sofu ocaqlarından biri də Gülməşhəhəhə

çayının qırağında "Daşburun yerli"ndəki "Davadaşı tirəsi"ndə bəreket-İbadət ocağı Alqayıt baba piri idi. Əhmədli-Poladlı yolu üstündə olan bu ziyarətgahın içərisində 1 qəbir daş qalaqları arasına alınmışdır, "Daşburun yerli"ndə isə "Qoşalar piri"ndə 2 qəbir daş müqəddəs ruh ocağı hesab edilir. İnanclar tərəfindən ziyarət olunurdu.

Bəreket ocağı isə 1940-cı illərdəki İsləyan Vəzir İmaməli oğlu-

günçxanında, 3 km məsafədə, Pirsaaat çayından 1 km aralıdır. Şirvan-Qobustan elatında sülfiyyə-solufuğu yayılmasında, qorun saxlanılmasında bölgənin digər kəndlərində olduğu kimi (Göylər, Quşçu, Çaylı, Qaraimanlı, Cəm-cəmi, Mərzəli (Gəmətli), Qaracüzü, Nəbur, Sündü, Qurbancı...) Şeyx Eyyub Bayram oğlu (1730-1797) ocağının dini-irfani xələflərinin (Hacı Ağaxan Şeyx Əhmədpaşa oğlu (1875-1942),

1939-cu ilin qış aylarının birində qonşu, Kürçürəği kəndlərinin birində öküzü arabaşının çətinə sarınmış, əsəbləri pozulmuş, hali özündə olmayan 25-30 yaşlı bir qızı gətiriblər qışlağa. Hacı Ağaxan babanın ocağına (ağ keçədən qurulmuş binasına)

Gəlirən iki nəfərə deyir ki, açın qollarını, xəstə başındakı kələğayını ağzi ilə gəmirir, əl-qızu ilə başını yoldurdu. Baba qızın üzünə bir silə vurdu, qotundan

"Azərbaycanın sakral coğrafiyası" silsiləsindən

Pirsaaatçay sahillərində irfan ocaqları

piridir, uyuduğu yer də sadədir, qəbirin ətrafı xirdə daş qalaqlarından hörülüb, kənd qəbiristanlığında da miniatur naxişli və yazılı sironə-sanduqələr 1935-ci ilədək qorunub saxlanılırdı.

Sufi mərasimlərinin, zikir-irfani məclislərinin keçirilməsi üçün əlverişli təbii-coğrafi məkan olan Əhmədli-Şamli arasında, Gümsüdü dəyirmanı (halalq, bəreket ruhu hapan yerdə, ilahi-Mistik hökmün rızası ilə) yaxınlığında (150 m aralıda) indi bir ocaq qalır-Xəllə Cənəhməd piri. Qeyd etmək lazımdır ki, suflar neinki İmamlarına, eləcə də xələflərinə (Sufi xidmətçilərinə) də sıradan biri kimi yox, irfani-pirani münasibət görmüş, onların mənəvi paklığına, qəlb salıqlıya ruhları ilə qovuşmağa can atmışlar.

Əhmədli kəndində Babavərdi Şahverdi oğlunun (1855-1940) binasından müqəddəs Baba ocağını tarənnüm edən suflar-sofular (Kəlcə Bələd oğlu Novruzov (1896-1956), Bayram Ağamirzə oğlu (1908-1962), Xanxulu Kərim oğlu (1905-1970)...), qurduqları irfani məclislərdə (bələ yığnaqlar 1972-1973-cü illərdə Nuhbala Şahverdi oğlunun evində də keçirilib) dua edirdilər:

Həz-
Mə-
Şeyx
Al-
ve
Sübha-
İşi-
ve
Yed-
O
da Allah, Allah deyir...
Əhmədli kəndinin cənub-şərqində, 150-200 m aralıda Pirsaaat

nun (1897-1942) su dəyirmanı olub.

Qobustan-Yavani babanın olaqlarının irfani-iman ruhu torpağına, suyunu, havasına... hopmuşdur. Sürünən bərəkətli olması üçün aparıb Yavani babanın ətrafında sürüsdülər, dolandırdılar (Əhmədli kəndindən 3-4 km aralıda) və onun torpağında tutiyyə kimi heyvənlərin üstünə səpirdilər, yaxud suya töküüb-qarışdırıb çileyirdilər.

"Çuxanlı" qışlağındakı pirin torpağında gənə qəzdirin qoyunların üstünə səpməklə davaylar təmizləndirdi.

"Damli" qış otağında da (Əhmədli camaatı ora gədirirdi) Güleşah piri ziyarət olunurdu, ətrafı çaylaq daşları ilə hörülmüşdür. Deyilənə görə, Bakıdan Qarabağa, Qəbələyə, Cər-Balakəna, Gəncəyə...uzanan karvan yolunun üstündəki halal karvan bazarlarından biri, ibadət ocaqlarından biri bu qış otağı, bu ocaq olub.

VII əsrdə əsası qoyulan Muxtar-Şamli yurdu (100-ə qədər ev olub, 1943-cü ildən sonra boşalıb, yurd yerləri sonralar brüş-əkin sahəsinə çevrilib) Əhmədli obasının

Şeyx Mustafa Hacı Hamidpaşa oğlu (1908-1986), Şeyx Salim Hacı Hamidpaşa oğlu (1911-1995), Soltanlı Şeyx Mustafa oğlu (1930-2010)... müridlərinin müridlərinin doğma ruhsal məkanlarından biri də Muxtar-Şamli obası, eləcə də bu camaatın 1950-ci illərdən sonra daimi məskunlaşdığı "Xanlı", "Kıçık Daş" qış otaqları (dünyanın ən qədim insan yaşayış məskənlərini və "Qobustan Tarixi Dövlət Qoşuğu"nun yaxınlığında) və Qaralılı ziyarətgahı olmuş, Allahın sadiq qullarının, inancları kasiminin duaları-yalvarışları, canidələkləri, irfani murazırları... bu ocaqlardan, bu yurdlardan yüksəlmişdir haqqın dərgahına...

Hacı Ağaxan babanın "Xanlı" qış otağında yurdu olub, şamilardan Güllü Əliyar qızı ilə ailə qurub, ocağında Sufi məclisləri keçirilib, obanının solulan (Mirzəzi Hacı Allahverdi oğlu (1921-2011), Böyükanım Əhliman qızı, Şahnigar Hacıqan qızı, Xədicəxanım Cəhanqır qızı, Fəzma Vahid qızı, Dursunxanım Məhəmməd qızı...) müridləri bir-cümə namazlarını bir yerdə keçirirdilər...

tutub fırladıb, ortada tutub binanın qadınları ətrafında dövrə vurub "Allah... Allah..." deyib zikir ediblər, 2 saat ərzində. Sonra, Baba həmin qızı aparıb ocağına, halay-zikir mərasimi orda da davam edib.

Hacı Ağaxan baba gələnlərə buyurub ki, 3 gündən sonra gəlsinlər. Bu müddətə gələnlərə, eləcə də zikir deyənlərə Hacı Ağaxan babanın ocağında həmin qız çay süzüb paylayıb... və sağ-sağlam evinə qayıdıb...

Ağaxan babanın ocağında həmin qız çay süzüb paylayıb... və sağ-sağlam evinə qayıdıb...

Şirvan-Qobustan mahalının Sufi-Sofu ocaqlarının dini-irfani, ruhsal-mistik hökmün kəramətli rəhmli...yaşadan sakral-mənəvi dəyərlərimizin oxunması səhifələri yazılan və oxunandan xeyli sayda çoxdur...

(Yazının hazırlanmasında həm də Qobustan rayonu, Yekəxana kənd sakinii Reyuz Rza Babavərdi oğlu Şahverdiyevin (1933) və Muxtar-Şamli obasının sakinii Süleyman Mütəllib oğlu Abdullayevin (1926) məlumatlarından da istifadə edilmişdir.)